

DIENST

M/V in de kerk

Leidinggeven in conflictueuze situaties

Vergadering van kerken

57e jaargang nummer 2

juni
2009

In dit nummer

13

Redactioneel

Anne Jan Kruizinga

M/V in de kerk

Uitdaging van praktijk
aan theorie

Johan Harmanny

72

Kerkrecht

Een vergadering van kerken

Cornelis Harmannij

Ambtsdragers

Leidinggeven aan de
gemeente binnen
conflictueuze situaties

Hayo Wijma MLD

Bijbel op bezoek

Vastgelopen

Roel Meijer

Diaconaal Steunpunt

Het stokje doorgeven

Derk Jan Poel

DIENST

57e jaargang 2009

nummer 2

juni 2009

DIENST geeft concrete toerusting en ondersteuning, gericht op de dagelijkse praktijk in de gemeente, ten behoeve van bijzondere pastorale en/of diaconale taken in de gemeente. DIENST richt zich op ambtsdragers, predikanten, kerkelijk werkers en het gemeentepastoraat/diaconaat binnen de gereformeerde kerken (vrijgemaakt).

Redactie:

Gerdien Bredenhoff - redactieassistent
Peter van de Kamp, Zwolle
Anne Jan Kruizinga, Hardenberg, eindredacteur
Jacqueline van der Ziel-Visser, Zwolle
Henk Geertsema, Zwolle

Redactiesecretariaat:

Ebel Geertsema
Kameelvlinder 16
3822 AR Amersfoort
Telefoon: (033) 480 16 60
E-mail: ebel@geertsema.com

Administratie:

J.A. Kieft-Boersema
Catharinadaal 33, 6715 KA Ede
fax (084) 716 54 15
E-mail: administratie.dienst@kiefte.net

Nieuwe abonnees en adreswijzingen dienen **schriftelijk** aan de administratie doorgegeven te worden.

Betaling van abonnementsgeld te voldoen na ontvangst van acceptgiro of factuur.

Abonnementsprijs: € 7,20 per jaar.

Gironummer 4921087
t.n.v. Stichting Dienst, Ede

Artikelen uit Dienst zijn op cassette beschikbaar voor mensen die een leeshandicap hebben.
Info: Stichting De Luisterpost / Bralectah, Zwolle
(038 - 427 04 48). E-mail: lpb@gbouw.nl

ISSN 0167 - 2401

Artikelen in Dienst zijn digitaal
beschikbaar via de website:
www.blad-dienst.nl

Redactioneel

Eerlijk is eerlijk

Anne Jan Kruizinga

Het boek Spreuken begint als het ware met een verklaring: de spreuken van Salomo bieden niet alleen wijsheid, maar ze worden ook een leidraad in het leven genoemd. Ze verdiepen het inzicht en bevatten wijze lessen over het recht, rechtvaardigheid en eerlijkheid. Bij het lezen van Dienst valt het op dat deze drie begrippen (recht, rechtvaardigheid en eerlijkheid) een belangrijke plaats innemen.

Het begint met een artikel van Johan Harmanny over de discussie 'man-vrouw-ambt'. Het is een soort van nabouwschouwing op eerder verschenen artikelen over dit onderwerp in Dienst. Johan studeerde in 2006 af aan de Theologische Universiteit op een vergelijking tussen de daadwerkelijke rol van vrouwen in de GKv en de theoretische onderbouwing van die praktijk. En op dit moment is hij in Kampen bezig met een promotiestudie over dit onderwerp. Dus als er één is binnen onze kerken die zich in het bijzonder met de feiten over dit onderwerp heeft bezig gehouden is hij het wel. Zijn stelling dat deze discussie om eerlijkheid vraagt lees ik ook als een soort van waarschuwing. Te vaak worden discussies (ook binnen de kerk) gevoerd vanuit ons eigen gevoel.

Ook in een besluit van de Generale Synode in Zwolle-Zuid over revisieverzoeken draait het om eerlijkheid. Eerlijkheid in ons handelen binnen de kerken. Bijvoorbeeld wanneer kerkenraden of individuele kerkleden graag willen dat een genomen synodebesluit in een door hen gewenste zin wordt bijgesteld. Ds. Kornelis Harmanny geeft uitleg bij dit besluit dat in de kerkelijke pers wat onderbelicht werd.

Het zal verder niemand verbazen dat 'eerlijkheid' helemaal een belangrijke rol speelt in het omgaan met conflicten binnen de kerkelijke gemeente. Hayo Wijma heeft zich in dit on-

derwerp verdiept en komt met een soort van diagnosemodel. Een model dat de 'eerlijkheid' dient. Zodat er naar aanleiding van een conflict geen verkeerde beslissingen genomen worden. Bijvoorbeeld op grond van het principe dat 'de sterkste wint'.

En ook in het artikel 'Het stokje doorgeven' van onze nieuwe diaconaal consulent Derk Jan Poel neemt eerlijkheid een belangrijke plaats in. Het is niet 'eerlijk' om een broeder ambtsdrager te laten zijn uitsluitend op grond van zijn bevestiging. Alsof het uitspreken van een woordje van twee letter ('ja') voldoende is om daadwerkelijk het ambt te kunnen uitoefenen. Een predikant bereid zich door studie en praktijkoefening goed voor op zijn toekomstige ambt. Dat staat vaak in schril contrast met hoe we binnen onze kerken omgaan met de toerusting van ouderlingen en diakenen. En dat is niet eerlijk. Niet ten opzichte van de betreffende broeders die als het ware 'het diepe' in worden gegooid, het is ook niet eerlijk tegenover de gemeente die zij gaan dienen. Beiden hebben geen recht op meer.

Namens de redactie veel leesplezier toegewenst. En voor zover van toepassing: geniet van de rust die God u in de komende periode geeft.

M/V in de kerk

Uitdaging van praktijk aan theorie

Discussie man-vrouw-ambt vraagt om eerlijkheid

Johan Harmanny

Wat de discussie over de plaats van vrouwen in de kerk lastig en gevoelig maakt, is dat iedereen bij deze discussie betrokken is. Ieder mens is zelf man of vrouw. Veel mannen houden van een specifieke vrouw, van hun vriendin of echtgenote, van hun eventuele dochters. Iedere man heeft ooit een moeder gehad en de meeste mannen respecteren deze vrouw en houden van haar. Dat maakt het voor zowel mannen als vrouwen lastig, zo niet onmogelijk, om objectief naar vragen op dit terrein te kijken.

Welke plaats nemen vrouwen in de kerk in? Afgelopen jaar is in Dienst veel over deze vraag geschreven naar aanleiding van het deputatenrapport 'M/V in de kerk'. Maarten en Nienke Verkerk gaven hun mening vanuit de historie (Dienst 3 2008), Annemiek de Jonge belichtte het onderwerp als vrouwelijk theoloog (Dienst 4 2008) en de laatste publicatie (Dienst 1 2009) werd geschreven door mensen die deelnamen aan het onderzoek van deputaten M/V. Zij namen op verzoek van de redactie een sociologisch uitgangspunt. Samen met een aantal deputaten, Joop Schreuder, Mieke Brink en Mieke Wilcke, heeft Johan Harmanny als adviseur meegedacht over de theologische vragen die er op dit gebied liggen.

had besloten. Al zoekend kwam ik tot ontdekkingen, die Nienke en Maarten Verkerk in hun artikel ook noemen: de teksten waarop voornamelijk gebaseerd wordt dat vrouwen geen ambt mogen bekleden (1 Korinte 11 en 14 en 1 Timoteüs 2) zijn op het eerste gezicht duidelijk, maar bieden in tweede instantie ruimte voor veel vragen. En ook het begrip 'scheppingsorde' is een begrip waar exegetische kanttekeningen bij te zetten zijn. Verderop in dit artikel kom ik hier op terug.

Zoekend kwam ik tot de voorlopige conclusie: blijkbaar is het onterecht dat wij mannen het ambt voor vrouwen gesloten houden. Maar ook die conclusie bleek niet houdbaar. Als de Bijbel iets niet expliciet verbiedt, is het dan dus toegestaan? Als iets in de Bijbel soms wordt genoemd, is het dan gebruikelijk en zouden wij het zo ook moeten doen? In veel andere situaties gaan christenen hier niet op die manier mee om: de Bijbel verbiedt nergens expliciet aan kleine kinderen om voor te gaan in een kerkdienst. Toch is er bij mijn weten geen theoloog die hier voor pleit. De Bijbel kent wereldwijd rondreizende predikers,

Mijn eigen zoektocht in deze discussie begon met de overtuiging dat het niet goed is dat vrouwen een ambt bekleden, ook al begreep ik dat niet. Ik wilde onderzoeken waar dit verbod in de Bijbel stond of wat de kerk hierover

zoals Paulus, Timotetis en Barnabas. Maar wij kennen dit soort predikers nauwelijks tot niet. Dus blijkbaar kun je uit het spreken of zwijgen van de Bijbel niet altijd lijnrechte regels voor onze tijd halen.

Nu zie ik dat bepaalde groepen mensen die serieus de Bijbel willen lezen tot de conclusie komen dat de Bijbel aan vrouwen verbiedt om een ambt te bekleden en dat andere groepen die even serieus de Bijbel willen lezen tot de conclusie komen dat de Bijbel vrouwen toestaat een ambt te bekleden. De laatste groep is in tweeën verdeeld: de ene groep stelt dat Paulus in de genoemde teksten weliswaar vrouwen verbiedt om een ambt te bekleden, maar dat dit niet een altijddurend verbod is (bijvoorbeeld omdat hij dit aan een specifieke groep vrouwen verbodt). De andere groep stelt dat Paulus dit in de genoemde teksten niet verbiedt, maar dat wij deze teksten op een andere manier lezen dan Paulus ze had bedoeld. Ook hierop kom ik verderop in dit artikel terug.

Schriftkritisch?

In de argumentatielijnen, zoals die beschreven zijn in het deputatenrapport, hebben we deze verschillende groepen willen laten zien. Het belang hiervan is dat hiermee de discussie minder 'gevaarlijk' wordt: in Nederland is de vraag, welk standpunt iemand had in deze discussie, vaak gebruikt om te zien of iemand niet 'schriftkritisch' was. Kort door de bocht gezegd: mensen waren bang dat wanneer iemand begint met te stellen dat teksten van Paulus tijdgebonden zijn (en geen geldigheid hebben voor onze tijd) het uitloopt op het steeds verder afbreken van de Bijbel doordat je zo steeds meer teksten vindt die ook tijdgebonden zijn, waar we nu dus ook weinig tot niets meer mee kunnen. Afgezien van de vraag hoe terecht deze kritiek is, hebben we deze discussie willen ontzenuwen door te laten zien dat er ook een

groep mensen is, die van mening is dat we de teksten niet goed lezen. De teksten zijn nog steeds van belang, maar volgens deze mensen staat er niet wat we altijd dachten dat er stond. Als die verschillende groepen er zijn onder mensen die zichzelf tot orthodoxe, schriftgetrouwe christenen rekenen, is de vraag naar je mening over vrouwen in het ambt niet langer per definitie een breekpunt waar het gaat om schriftgezag.

Het belang van de discussie op dit moment

Nienke en Maarten Verkerk wijzen er in hun artikel op dat het standpunt van de Nederlands Gereformeerde Kerken over de vrouw in het ambt als een struikelblok wordt gezien in de samensprekingen met de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt). Toch is over de positie van vrouwen binnen de GKv geen officieel kerkelijk standpunt ingenomen. Integendeel: waar de GKv in het verleden meermalen de gelegenheid heeft gehad om hier uitspraken over te doen (bijvoorbeeld in de discussie rondom het vrouwenstemrecht in de jaren '90) zijn die uitspraken steeds vermeden. GKv en NGK hebben op dit punt geen botsende kerkelijke standpunten of uitspraken.

Wel zijn beide kerken het over een ander standpunt eens: dat er in een kerk over besluiten die veranderingen van ingrijpende aard met zich meebrengen op landelijk niveau moet worden gesproken. Dat besluiten rondom de positie van de vrouw in het ambt hier bij horen, werd onder andere zichtbaar in de NGK toen een landelijk deputaatschap de opdracht voor het rapport 'Vrouwelijke Ouderlingen en Predikanten' kreeg. Bij de vraag of vrouwen toegelaten kunnen worden tot de ambten van ouderlingen en predikanten worden de afvaardigingen van alle kerken be-

trokken omdat het hier om een zaak van alle kerken gaat: stel dat de NGK en de GKv tot eenheid zouden komen maar hier niet over zouden spreken, dan zou een plaatselijke kerk geconfronteerd worden met de vraag of zij een vrouwelijke ouderling, van een voormalige NGK, dient toe te laten in de raad van een voormalige GKv gemeente.

Zeker bij zaken die zo ingewikkeld liggen als deze (wat Nienke en Maarten duidelijk laten zien) is het voor de meeste plaatselijke kerken ondoenlijk op die vraag een afgewogen antwoord te formuleren. Dus dient er in de gezamenlijke GKv-kerken serieus over deze vraag en over het antwoord van de NGK nagedacht te worden voordat er verdergaande samenwerking met de NGK mogelijk is. Dit nadenken is nodig omdat de NGK dit zelf ook hebben gedaan.

Traditie

Dit nadenken over ingrijpende veranderingen is een vorm van recht doen aan de traditie. In onze kerken houden wij rekening met twee gezaghebbende bronnen: Bijbel en traditie. De Bijbel heeft het laatste woord, maar als de Bijbel niet duidelijk is, is het verstandig niet zomaar af te wijken van hoe men hierover in het verleden heeft geschreven of hiermee heeft gehandeld. Een vraag die mij dan ook geregeld wordt gesteld in het kader van mijn onderzoek is: hebben we het dan 2000 jaar verkeerd gehad? Hebben theologen 2000 jaar zitten slapen en ontdekten we nu pas echt wat Paulus zei?

Dat is een terechte vraag. Maar een vraag die voorbij gaat aan de geschiedenis. De eerste

1900 jaar van die 2000 jaar hoefden theologen zich niet bezig te houden met de vraag of vrouwen een ambt zouden mogen bekleden. Dit is bijvoorbeeld bij Calvijn goed zichtbaar. In zijn commentaren besteedt hij nauwelijks aandacht aan deze vraag. Hij besteedt hooguit aandacht aan de vraag of vrouwen diaken kunnen worden. Maar predikant¹ was uitgesloten: voor het predikantschap is een opleiding noodzakelijk.

Huishouden

Tot de 19^e eeuw was het voor gezinnen zo goed als onmogelijk om zowel jongens als meisjes een opleiding te laten volgen. Hier was het geld niet voor aanwezig, maar belangrijker nog: vrouwen waren nodig als 'manager' van het huishouden. Er bestonden geen vaatwassers, wasmachines, kledingzakken, elektriciteit en al die andere zaken die het huishouden in onze tijd veraangenamen. Vrouwen werkten thuis of in de huishouding bij iemand anders, mannen werkten buitenshuis. Dus mannen volgden een opleiding buitenshuis en vrouwen volgden binnenshuis een opleiding die gericht was op het doen van de huishouding en het opvoeden van kinderen.

Pas met de industriële revolutie en de daarna volgende feministische golf kwam hier verandering in en gingen de eerste vrouwen naar de universiteit. Voor zij afgestudeerd waren, was de 20^e eeuw begonnen. In de doopsgezinde kerk is dit zichtbaar: hier verscheen begin 20^e eeuw een vrouwelijke predikant. Maar al heel snel stak de storm van de 20^e eeuw op: twee wereldoorlogen met daar tussenin een economische crisis gaven mensen niet de

Hebben theologen 2000 jaar zitten slapen?

1. Ik beperk me hier tot het ambt van predikant. Bij het ambt van ouderling zijn vergelijkbare bewegingen waarneembaar.

luxie om zich bezig te houden met ingrijpende veranderingen in de maatschappij, laat staan in de kerk, die op dit gebied in de praktijk de maatschappij volgt.

Tweede feministische golf

Pas in de jaren '50 en '60 kwam er ruimte voor vrouwen om buitenshuis iets met hun studie te gaan doen. Dit resulteerde in de tweede feministische golf: vrouwen begonnen plaatsen op te eisen in het werk buitenshuis. Op theologisch terrein werd het nu pas relevant om eens wat beter te gaan kijken naar wat de Bijbel zegt over de plaats van man en vrouw. Tot deze tijd had het heersende rolpatroon goed aangesloten bij wat men op het eerste gezicht in de Bijbel aan gegevens hierover vond. Maar vanaf 1954 ontstaat er op theologisch terrein discussie over bijvoorbeeld de vraag wat Paulus nu eigenlijk bedoelt als hij de man het 'hoofd' van de vrouw noemt. Vanaf die tijd ontstaan er wereldwijd groepen christenen die met andere exegeses van cruciale teksten komen en barst de discussie los. Binnen de GKv was dit niet de meest geschikte tijd om deze discussie te voeren: de GKv was vanaf de jaren '50 tot de jaren '80 bezig om zichzelf na twee scheuringen als kerk weer op te bouwen en te positioneren in de maatschappij als eigen zuil.

Dus op de vraag of men het 2000 jaar verkeerd heeft gehad, is mijn antwoord dat tot een jaar of 20 geleden de vraag of de Bijbel toestaat dat vrouwen een ambt bekleden binnen de GKv nauwelijks speelde om sociaal-economische redenen, zodat er voor theologen weinig reden was om eens een tweede keer naar de betreffende teksten te kijken.

Vrouwen vervullen steeds vaker cruciale rollen in de kerk.

Nu die omstandigheden zijn veranderd, mag je mijns inziens de traditie bevragen: deze traditie was ontstaan doordat het sociaal-economisch gezien eeuwenlang onpraktisch was om vrouwen in het ambt te bevestigen. Nu de sociaal-economische noodzaak voor de traditie wegvalt, is het legitiem om de traditie te bevragen op haar nut voor deze tijd.

Invloed van vrouwen in de kerkelijke praktijk

Annemiek de Jonge wijst er in haar artikel terecht op dat de kerkelijke praktijk vreemdend kan werken voor vrouwen die sinds kort kerkdiensten bezoeken. Tegelijk denk ik dat voor deze mensen het probleem in de praktijk kleiner zal zijn dan Annemiek dit beschrijft. In 2004 heb ik een onderzoek gedaan naar de participatie van vrouwen binnen de GKv. Dit onderzoek is meegenomen in het onderzoek van deputaten M/V. Uit beide onderzoeken komt naar voren dat vrouwen erg veel doen binnen de GKv.

In een kerkdienst waar ik recent voorging, viel me dit nogmaals op: in het voortraject had ik contact met minimaal drie vrouwen die verschillende taken in de voorbereiding van de kerkdienst hadden: de preekvoorzien-

ner was vrouw, de contactpersoon voor asielzoekers was vrouw, de persoon die de combinatie tussen jeugdwerk en voorganger coördineerde was vrouw.

Bij aankomst werd ik onthaald door een vrouwelijke kosten- en welkom geheten door een vrouwelijk welkomstcommissielid. De lezingen in de dienst werden door een vrouw gedaan. Alleen de organist en

Het heersende rolpatroon sloot goed aan bij wat men op het eerste gezicht in de Bijbel hierover vond

de kerkenraad waren mannen.

Nu kan deze situatie uitzonderlijk zijn, maar dat is ze naar mijn eigen ervaring niet. Vrouwen vervullen steeds vaker cruciale rollen in de kerk. Het is zeker niet langer zo dat mannen de boel regelen en al helemaal niet zo dat vrouwen niet serieus genomen worden en als vulling van de kerkzaal fungeren. Natuurlijk, de kerkenraad en de predikant zijn mannen. Maar dit is in het bedrijfsleven nauwelijks anders. In de Volkskrant top-200 van meest invloedrijke Nederlanders bevinden zich onder de eerste vijftig maar zeven vrouwen. Loop ik de hele lijst langs, dan kom ik (mits goed geteld) op 32 van de 200 uit. Ik denk dat niet-christelijke vrouwen die de kerk leren kennen over het algemeen niet spontaan verbaasd zullen zijn als ze ontdekken dat leidersrollen in de kerk voornamelijk door mannen worden vervuld. Het is maar de vraag of vrouwen ambtelijke en invloedrijke functies ambiëren. Annemiek geeft dit zelf ook aan in haar artikel.

Status

Wanneer het gaat over het kerkelijke ambt is het voor mij daarnaast steeds meer de vraag in hoeverre dit ambt nog een functie met een status is. In veel kerken wordt het steeds moeilijker mensen te vinden die een ambt willen bekleden. Meer en meer lijkt het een kwestie van opoffering te worden. De status van het ambt lijkt te dalen. Is het nog steeds zo dat ambtsdragers in de praktijk leiding geven aan de gemeente? In hoeverre heeft de kerkenraad echt invloed op wat er door de vrouwelijke scriba's en commissieleden wordt gedaan? Gaan vrouwen hun gang binnen de kerk onder leiding van ambtsdragers of gaan ze hun gang? Hier ligt stof genoeg voor een onderzoek.

Naar mijn indruk is de inzet en invloed van

vrouwen binnen de GKv, zeker binnen de minder traditionele gemeenten, nauwelijks minder dan die van mannen en in een aantal gevallen duidelijk groter.

Argumenten voor blijvende bezinning op dit onderwerp

De vorige paragraaf lijkt er voor te pleiten om het ambt gesloten te houden. Vrouwen hebben nu ook genoeg invloed in de kerk, ook al bekleden ze geen ambt. Waarom de theorie bevragen als de praktijk de theorie duidelijk inhaalt en daarmee de discussie achterhaald maakt?

Daar zijn verschillende argumenten voor aan te voeren. Pragmatische argumenten, zoals het voorkomen van valkuilen waar men binnen de PKN mee worstelt, zijn daar deel van. Maar er zijn ook meer principiële argumenten. Gereformeerde kerken hebben zich voor hun praktijk eeuwenlang op de Bijbel beroepen. Tot vijftig jaar geleden was men het er nog over eens dat de Bijbel vrouwen verbood onderwijs of leiding te geven en te spreken in de kerk. Om die redenen was het onwenselijk dat gereformeerde vrouwen in het bedrijfsleven leidinggeven. De taken vervulden en was het ambt gesloten voor vrouwen: een ambtsdrager geeft onderwijs en leiding en is in het geval van de predikant sprekend aanwezig tijdens de dienst.

Opgerekte

Onder druk van de praktijk is de theorie geleidelijk opgerekt. Zo werd de theorie van toepassing verklaard op de kerk en niet op het bedrijfsleven. Politieke partijen en managementfuncties werden ook door gereformeerden steeds verder opengesteld voor vrouwen. In de kerk gebeurt momenteel hetzelfde: de theorie wordt steeds meer van toepassing

De status van het ambt lijkt te dalen

verklaard op het ambt: ambtelijk onderwijs, leiding geven en spreken is niet toegestaan aan vrouwen, catechese, commissievoorzitterschap of het voorlezen van Bijbelteksten of presenteren van een kindmoment zijn wel toegestaan. Theoretisch zou de volgende stap zijn om de theorie alleen van toepassing te verklaren op een steeds smaller wordend deel van de kerkelijke praktijk. Een voorbeeld kan zijn dat de theorie van toepassing wordt verklaard voor het werk van de ouderling. Het predikantsambt, als dienaar van de gemeente, en het diakenambt, als ambt met een minder direct leidinggevend patroon, kunnen dan gezien worden als ambten die eindverantwoordelijkheid verschuldigd zijn aan de raad van ouderlingen en dus opengesteld kunnen worden voor vrouwen (mits diakenen en predikant zich onthouden van het werk van de ouderlingen).

Maar hiermee nemen de kerken zichzelf als traditiekritisch, Bijbelgetrouw weinig serieus. Op deze manier wordt de theorie, die in zekere mate te funderen is op de traditie, tot leer verheven. Ruimte voor nieuwe inzichten op grond van de Bijbelteksten is er dan nauwelijks. Juist nu zouden de GKv de moed moeten hebben, te zoeken naar een nieuwe theorie of, wanneer de theorie stevig gefundeerd blijkt op de Bijbel, voor een praktijk dienen te kiezen die anders is dan de maatschappelijk geaccepteerde. Maar op dit moment lijkt men in de praktijk de theorie uit te hollen en zich steeds meer te schamen voor eigen stelligheid in het verleden. Daarmee verliest de theorie als Bijbelgetrouwe theorie steeds meer haar status en haar recht van spreken. De praktijk

en de maatschappelijke wenselijkheid van die praktijk winnen het dan geleidelijk van de onderbouwing.

Eer

Een ander argument om de theorie kritisch te bekijken is, gebaseerd op 1 Timoteüs 5:17,18 waar Paulus stelt dat werkers in de kerk eer dienen te ontvangen. Vrouwen mogen steeds vaker het werk doen, maar de eer en status, die, zeker vroeger, met de titel 'ambtsdrager' meekomen worden hen onthouden. Mij lijkt dit

lijnrecht in te gaan tegen Bijbelse noties waar de werker in de gemeente (en in het Oude Testament onder andere de leviet, de priester en de profeet) juist met ontzag en respect behandeld diende te worden. In het werk van gemeenteleden ontmoeten wij God, die via deze mensen contact met de wereld maakt. De welkom-hetende vrouw heet de mensen welkom namens God in Zijn huis. De vrouw die de kinderen naar voren roept om hen extra uitleg te geven doet dit door de kracht van de Heilige Geest met het doel hen namens God het evangelie te leren begrijpen.

Naar mijn mening zouden de kerken hun theologische kracht in mogen zetten om ook op het tweede gezicht naar de zogenaamde zwijgtekken te kijken. Wanneer men dan tot de conclusie zou komen dat het spreken van de

Bijbel hier te veel vragen oproept, kan men alsnog besluiten om openlijk vrouwen toe te laten tot alle functies die zij nu steeds vaker in de praktijk gaan bekleden en zou men het al dan niet benoemen van vrouwen tot ambtsdragers tot een vraag kunnen maken waar de plaatselijke kerken in wijsheid mee om

Onder druk van de praktijk is de theorie geleidelijk opgerekt

Vrouwen mogen steeds vaker het werk doen, maar de eer en status worden hen onthouden

dienen te gaan. Komt men anderzijds tot de conclusie dat het spreken van de Bijbel in dit opzicht helder en duidelijk is, dan is het van belang om niet bang te zijn voor enerzijds liberale en anderzijds behoudende kritiek en een standpunt in te nemen wat recht doet aan het gevonden spreken. Wanneer men tot de conclusie komt dat de Bijbel sprekende, onderwijzende en leidinggevende vrouwen wel toestaat, hoeft hen de eer van hun werk niet langer onthouden te worden.

Komt men tot de conclusie dat de Bijbel de genoemde taken aan vrouwen onthoudt, dan zullen mannen in de kerk hun verantwoordelijkheden dienen te nemen op gebieden waar nu steeds meer vrouwen worden ingezet.

Enkele exegetische kanttekeningen

Aan het begin van dit artikel stelde ik dat er bij de exegese van kernteksten diverse kanttekeningen te plaatsen zijn. Maarten en Nienke Verkerk geven hier al enkele van aan. Het doel van dit artikel is niet om alle exegetische problemen aan te geven. Daar is dit artikel te kort voor. Wel wil ik een paar voorbeelden noemen.

Een eerste is de scheppingsorde. Alleen op basis van Nieuwtestamentische gegevens kan een status op basis van scheppingsorde geconstateerd worden. De scheppingsverhalen zelf laten hier weinig ruimte toe. De schepping van de vrouw wordt in Genesis 1 duidelijk als deel van het totale scheppingsproces geschetst. Op de zesde dag werden wilde dieren, vee, kruipende dieren, man en vrouw

geschapen. Wanneer de orde van scheppen bepalend is voor de status van het geschapene leidt dit, wanneer de schepping van man en vrouw als afzonderlijke scheppingsdaden bezien moeten worden, ofwel tot de conclusie dat de vrouw de kroon op de schepping is ofwel dat wilde dieren, vee en kruipende dieren een hogere status dan de man bezitten.

Denksprong

Om te komen tot een rangorde op basis van scheppingsvolgorde dienen de gegevens uit Genesis 1 ondergeschikt gemaakt te worden aan de gegevens in 1 Timoteüs 2, waar Paulus opmerkt dat eerst Adam werd geschapen en pas daarna Eva. Opvallend hierbij is dat Paulus niet vermeldt dat Adam dus over meer prioriteit of een hogere status beschikt dan Eva: in zijn betoog mist daarom een voor ons cruciale schakel. Op wat voor manier de opmerking dat eerst Adam geschapen is functioneert in zijn betoog is onduidelijk. Voor Paulus en Timoteüs lag de denksprong die Paulus maakt voor de hand, voor mensen die 2000 jaar later leven is die denksprong veel moeilijker reconstrueerbaar.

Dat vraagt om voorzichtigheid in het verklaren van de relatie tussen deze uitspraak en het verbod op gezag en onderwijs voor vrouwen in het vorige vers. Dat Adam om zijn eerder geschapen-zijn een hogere status heeft dan Eva en dat vrouwen in het algemeen, als dochters van Eva, zich daarom bescheiden dienen op te stellen ten opzichte van mannen, de zonen van Adam, is een mogelijkheid. Een andere mogelijkheid is dat er mensen waren die leerden dat de vrouw, of Eva, eerst geschapen was en daarna de man, of Adam. Een

2. Varianten hierop: moeder Aarde die haar kinderen het leven geeft. Lucy, de opgegraven 'eerste mens', die de moeder van de mensheid is, over-verering van Maria als 'moeder Gods' die dicht bij de mensen staat dan Jezus, de moedergodinnen Demeter van de Grieken, Asjera in Kanaän, Nammu bij de Soemeriërs, Agni in India en Artemis in Efeze. De vrouw als eerste schepsel en moeder van de mensheid is een wijdverbreide stelling.

scheppingsvolgorde die in veel godsdiensten voorkomt: aangezien een man geen kinderen kan krijgen moet de eerste mens volgens hen wel de moeder zijn geweest van de tweede². Of mensen die aan het later geschapen-zijn van Eva een bepaalde status voor vrouwen ontleenden. Of vrouwen die zichzelf ontscheiden boven mannen plaatsten op grond van de status die Maria als moeder van Jezus had. Zo zijn er nog veel meer mogelijkheden te bedenken. Het juiste verband vraagt om zorgvuldige bestudering van de tekst en van andere gegevens die bekend zijn over de situatie waarin Paulus deze brief aan Timoteüs schreef.

Helper

Een ander voorbeeld is de schepping van de vrouw als helper van de man. 'Helper' kan uitgelegd worden als de assistente, de mindere. Maar zowel in het Hebreeuws als in het Nederlands is dit niet vanzelfsprekend. Een aantal voorbeelden: een leraar helpt een leerling bij zijn huiswerk. In dat geval is de leraar de helper. De helper helpt op basis van grotere expertise en heeft een hogere status dan de geholpene. Vervolgens helpt een leerling een leraar met het schoonvegen van het bord. De leerling is de helper. De helper heeft een lagere status dan de geholpene en iets van de status van de geholpene straalt uit naar de helper (de leerling kan trots zijn dat juist hij de meester mag helpen).

Nog later werken twee leerlingen samen aan een werkstuk. Beide helpen elkaar. Hun status ligt gelijk. Met deze voorbeelden, die zowel in het Nederlands als in het Hebreeuws opgaan, wil ik aangeven dat puur op grond van het benoemen van de vrouw als helper van de man er niet tot statusverschil valt te komen.

Daarbij is de lading van het woord 'heersen' onduidelijk. Nienke en Maarten Verkerk trekken in hun artikel mijns inziens te snel een lijn tussen heersen en onderdrukking en verkrachting. Het gebruikte woord voor heersen wordt zowel positief als negatief gebruikt: in psalm 8:7 wordt het heersen van de mens over de werken van Gods handen in de NBV zelfs met 'toevertrouwen' vertaald. Heersen wordt in onze cultuur al snel als onderdrukking gezien. Macht corrupteert. Maar in de Bijbel is Heer een ere naam. Heersen en gezag dragen vormen een zinvolle toevoeging aan de schepping.

Vloek

Tegelijk gaat het hier wel om een heersen in verband met een vloek. Een vloek waar vrouwen zich gezien de nadruk op het niet heersen van vrouwen over mannen blijkbaar volgens velen nog steeds aan moeten houden. Een vloek waar mannen, gezien de industrialisatie en de onbediscussieerde gemakken die dit voor het arbeidsproces met zich meebrengen, blijkbaar onderuit mogen proberen te komen. Het is opvallend dat de relationele vloek als

zo belangrijk wordt gezien waar de gedeeltes van de vloek over het in pijn kinderen ter wereld brengen of het zwetend je brood verdienen als minder belangrijk en aanvechtbaar mogen worden gezien. Dat is niet consequent.

Ondanks dat wijst de praktijk uit dat in onze tijd, waar letterlijk zweten voor je brood voor de meeste mensen niet noodzakelijk is, werk tot geestelijk zweten blijft leiden. Er ontstaan nieuwe ziekten, zoals stress en burn-out als gevolg van de geestelijke uitputting die het gevolg is van hard werken. Blijkbaar beschrijft de oude vloek nog steeds een

Kerken zouden hun theologische kracht mogen inzetten om opnieuw naar de zwijgt teksten te kijken

aanzienlijk deel van de werkelijkheid. Dit is ook zichtbaar aan de 'vrouwelijke' kant van de vloek: het openstellen voor vrouwen van functies met een hoge status gaat in de meeste gevallen gepaard met een statusverlaging van de betreffende functies. Dat mag aan het denken zetten over wat er op dit moment met de status van het ambt gebeurt.

Een uitdaging voor mannen en vrouwen

Het vraagstuk naar de rollen van mannen en vrouwen leidt tot uitdagingen op theologisch en maatschappelijk terrein. Is het uitsluiten van vrouwen uit het ambt maatschappelijk ongewenst? Zo ja, waarom lijkt het uitsluiten van vrouwelijke imams dan voor de maatschappij geen probleem te zijn? Of ervaren wij als christenen zelf het gesloten houden van het ambt als een ongewenst fenomeen voor niet-gelovigen en schamen we ons plaatsvervangend? Ik neig soms tot deze laatste conclusie.

Werken binnen de discussie man-vrouw-ambt vraagt om eerlijkheid. Eerlijkheid naar jezelf over je motivaties, over je eigen man- of vrouwzijn. Over je eigen wensen

als vrouw of je eigen angst voor concurrentie als man. Om open durven kijken naar exegetische keuzes uit het verleden. Om moed om die exegetische conclusies ter discussie te stellen zonder het gezag van de Bijbel ter discussie te stellen. Om lef om uitspraken te doen die mensen niet leuk vinden. Om fijngevoeligheid bij het uiten van conclusies die mensen pijn gaan doen. Maar bovenal om gebed tot God. De God die man en vrouw naar Zijn beeld schiep. Die Zelf man noch vrouw is maar op een onbegrijpelijke manier boven dit onderscheid staat. De God, die Zijn kerk al 2000 jaar bewaard heeft wanneer zij op Hem vertrouwd en dat ook in de 21^e eeuw zal doen als mensen oprecht Hem willen dienen.

Durf open te kijken naar exegetische keuzes uit het verleden

Johan Harmannij is in 2006 afgestudeerd aan de Theologische Universiteit op een vergelijking tussen de daadwerkelijke rol van vrouwen in de GKv en de theoretische onderbouwing van die praktijk. Sinds die tijd werkt hij aan een promotiestudie over dit onderwerp. In dat kader is hij als adviseur betrokken geweest bij deputaten M/V in de kerk. Ook werkt hij als adviseur/ontwikkelaar op het terrein van de ambten voor Steunpunt Gemeenteopbouw.

Kerkrecht

Een vergadering van kerken

Kornelis Harmannij

Er is een besluit van de generale synode van Zwolle-Zuid dat vlot werd genomen, tot dusver weinig publiciteit kreeg, maar een behoorlijke impact kan hebben op onze kerkelijke cultuur. Het betreft het besluit over revisieverzoeken vanuit de kerken.

Hoe het was

Een generale synode kan zich vanouds verheugen in een levendige belangstelling vanuit de kerken. Ook nu het gezag van deze vergadering wel eens tanende is, valt dat niet te merken aan de aantallen brieven die bij de synode binnenstromen.

Een groot deel van deze brieven bestaat uit revisieverzoeken. De schrijvers leveren commentaar op besluiten van voorgaande synodes. Zij willen graag dat het besluit in door hen gewenste zin wordt bijgesteld. Dat is een legitiem verlangen. Het is dan ook niet waar dat zulke brieven alleen geschreven zouden mogen worden als men meent dat het gewraakte besluit pertinent in strijd komt met Gods Woord of met de kerkorde, zoals art. 31 KO het omschrijft. Art. 33 KO trekt de grenzen breder: 'Wat eenmaal afgehandeld is, moet niet opnieuw aan de orde worden gesteld, tenzij men van oordeel is dat wijziging noodzakelijk is'.

Een voorbeeld: de classis Sellingen stelt een jaarrooster vast voor haar vergaderingen. Op de volgende vergadering komt de kerk te Bourtange echter met het verzoek om één van de data te wijzigen, omdat het anders in de vakantie van de predikant zou vallen. De classis hoeft daarmee niet akkoord te gaan,

maar het verzoek als zodanig is wettig.

Iets dergelijk gebeurt op generaal niveau, al gaat het dan meest om gewichtiger onderwerpen. Meermalen zijn het thema's die de gemoederen in het land behoorlijk in beweging kunnen brengen, met als gevolg: een lading brieven op een volgende synode. Begrijpelijk dat synodes zich hebben afgevraagd of ze deze toevloed niet konden beperken. Maar hoe? Je wilt de rechten van het mondig kerklid niet zomaar inperken. Is het ook niet te waarderen als teken van betrokkenheid, wanneer mensen in de pen klimmen om hun zegje te doen over wat er speelt? Dat heb je toch liever dan dat alle synodebesluiten slechts voor kennisgeving zouden worden aangenomen.

Wat altijd kon, kan nu niet meer. Dat zal pijn doen.

In de loop van de jaren is er daarom slechts een voorzichtige beperking gegroeid, waarbij men zich wilde concentreren op besluiten van de laatstgehouden synode. Concreet: wie moeite had met bepaalde besluiten van de synode van Amersfoort-Centrum 2005 kon zonder al te veel moeite terecht bij de synode van Zwolle-Zuid 2008. Maar je moest niet proberen om een besluit van de synode van Zuidhorn 2002 nog aan te willen vechten. Dan was je te laat voor een revisieverzoek. Het heette dan een "nieuwe zaak" (art. 30 KO) waarvoor je de volledige kerkelijke

weg, langs kerkenraad, classis en particuliere synode, af moest lopen.

Deze beperking had echter een tegengesteld effect. Het spoorde eventuele briefschrijvers aan om niet te aarzelen met inzenden, maar direct te reageren naar de volgende synode. Immers: als je te lang wachtte, kwam je er niet meer tussen.

Bovendien werd genoemde beperking niet altijd consequent toegepast. Zo nu en dan pakte een synode toch een brief mee die ging over besluiten van eerdere synodes, dus niet alleen van de synode die het laatst was gehouden. Met name als het een brief van deputaten was, werd deze gemakkelijk in behandeling genomen. Het paste immers altijd wel ergens in hun opdracht. Maar het gaf een wat scheef beeld: als deputaatschappen zo eenvoudig bij een synode kunnen binnenlopen, is het dan correct dat de kerken in een vergelijkbaar geval voor een dichte deur komen?

Hoe het geworden is

De synode van Zwolle-Zuid heeft een andere scheidslijn aangebracht. De beperking tot besluiten van de laatste synode is opgeheven. Dat betekent dat u aan de volgende synode alsnog kunt verzoeken om besluiten uit de vorige eeuw te herzien. Zoiets wordt dan niet gezien als een “nieuwe zaak”, maar gewoon als een oude zaak. U hoeft niet allerlei classes en particuliere synodes te overtuigen van uw gelijk, maar u kunt zich rechtstreeks wenden tot de generale synode. Dat scheelt. Maar er komt iets anders voor terug. Voortaan kunnen alleen kerkelijke vergaderingen zich met een revisieverzoek tot de synode wenden.

Kerkleden, individueel of in groepsverband, kunnen dat niet meer. Dat hakt erin. Straks verschijnen de Acta van Zwolle-Zuid 2008. IJverige kerkleden worstelen zich erdoor heen en noteren wat naar hun opvatting verbetering verdient. Vervolgens zetten zij zich achter de computer om

er een goed verhaal van te maken en sturen dit op naar de roepende kerk voor de volgende synode. Maar wat gebeurt? Zij krijgen bericht dat hun verzoek niet in behandeling zal worden genomen. Wat altijd kon, kan nu niet meer. Dat zal pijn doen.

Als deputaatschappen zo eenvoudig bij een synode kunnen binnenlopen, is het dan correct dat de kerken in een vergelijkbaar geval voor een dichte deur komen?

Toch is deze beperking terecht. De synode profileert zich hiermee als een vergadering van kerken. Die kerken krijgen voortaan ruim baan, zelfs meer dan voorheen. En individuele kerkleden dan? Die kunnen hun bezwaren alleen op de synodetafel brengen als hun plaatselijke kerkenraad hen steunt.

Het uiteindelijke effect op de besluitvorming zal er overigens niet veel anders van worden. Want ook onder de oude situatie begreep men dat een synode haar beleid niet zomaar kan bijstellen op grond van een enkele brief van iemand uit de kerken, terwijl er geen enkele kerkenraad was die behoefte had getoond aan deze verandering. Er zijn bijna 280 plaatselijke kerken. Zou er, wanneer een synode zich echt deerlijk heeft vergist, niet één van die kerken zijn die dat wil zien? Laten meedenkende kerkleden die ook graag willen meepraten, zich dus wenden tot hun kerkenraad. Die zal het niet altijd met hen eens zijn, nee. Maar dat hoeft geen teken te zijn van verblinding; het kan ook zijn dat de wijziging die men voorstelt toch niet zo dringend is als de briefschrijver zelf had gedacht.

De grote winst van deze verandering zit hem daarom niet zozeer in de gehoopte vermindering van het aantal ingekomen stukken, als wel in een versterking van het kerkelijk karakter van de generale synode. Laat dat geen conferentie worden waar persoonlijke meningen met elkaar worden geconfronteerd, maar een vergadering waar kerken elkaar ontmoeten.

Laat de synode geen conferentie worden waar persoonlijke meningen met elkaar worden geconfronteerd, maar een vergadering waar kerken elkaar ontmoeten.

gaat het namelijk meestal om appèlzaken. En dat is, ook qua revisie, een heel ander verhaal (zie de uiteenzetting van ds. J. Ophoff in De Reformatie van 31 januari).

Verder zijn er nog wat randvoorwaarden geformuleerd, om te voorkomen dat de kerken de synode onnodig lastig vallen. De meeste synodebesluiten zijn na-

melijk door deputaten voorbereid. Als een kerk dus moeite heeft met zo'n besluit, is het wel zo handig om eerst contact op te nemen met de betrokken deputaten. Dat scheelt een hoop misverstanden. Misschien is een revisieverzoek daarna wel overbodig geworden. En als de bezwaarde kerk toch doorzet, weet ze in ieder geval beter waar het over gaat en kan ze dus gericht formuleren. Winst voor iedereen.

k.harmannij@upcmail.nl

Wat er nog bij komt

Er is één mogelijkheid opengelaten voor individuele kerkleden om revisie te vragen: als het gaat om een besluit dat hen raakt in hun persoonlijk belang. Vraag me geen voorbeelden; bij de voorbespreking bleek al dat niemand in staat was een zinnig scenario te bedenken waarin dit zou kunnen voorkomen. Als een synode spreekt over omstreden zaken waar iemand persoonlijk belang bij heeft,

Ambtsdragers

Leidinggeven aan de gemeente binnen conflictueuze situaties

Een verkenning & aanzet tot een diagnosemodel

Hayo Wijma MLD

Jochem is predikant, 40 jaar oud en het gaat slecht met Jochem. Hij heeft last van "lage rugpijn". Zo erg dat hij al weken uit de running is. "Wat er aan de hand is? Waar wil je beginnen?". Zo'n jaar geleden begon het. Enkele gemeenteleden maken bezwaar tegen zijn prediking: te veel gericht op "heiliging": "Doe dat maar in een evangelische gemeente".

Ook vindt men de preken te lang. Deze bezwaren worden onbarmhartig gebracht. Daarover volgt wel excuses, maar dan is de schade al aangericht. De kerkenraad zit er mee maar doet weinig: afspraken maken over de lengte van de preken en dat is het. Jochem voelt zich niet gesteund en onder curatele geplaatst. Dan stapte een groep catechisanten op. Inderdaad, kinderen van Jochems bezwaar is dat de kerkenraad hier niet tegen optreedt. Het bezwaar van de kerkenraad is dat je met Jochem niet kunt afspreken.

Jochem bestaat niet en dit verhaal is fictief. Maar de elementen uit dit verhaal zijn dat niet. Ik heb gezien in de jaren dat ik kerken begeleid in conflictueuze situaties. Daarbij heb ik me vaak afgevraagd hoe het komt dat conflicten in kerken zoveel moeilijker zijn op te lossen dan conflicten elders. In dit artikel sta ik stil bij deze vraag. Ook geef ik een aanzet tot een diagnosemodel.

Anatomie

Een deel van het probleem wordt duidelijk als we kijken naar de "anatomie" van een conflict. Er is een aanleiding, een botsing. Dan volgt de bewustwording: betrokkenen ontdekken de botsing. Dan komt de reactie met (vaak grote?) gevolgen voor de relatie tussen betrokkenen: escalatie. In kerken spreken "we" vaak over "een conflict" als een situatie in de escalatiefase is aangeland. Terwijl de echte botsing dus al veel eerder plaatsvond.

Ooit legde een predikant mij zijn situatie eens uit. "Dan heb je écht een conflict" was mijn reactie. Zo mocht ik dat niet

noemen: "Als we zeggen dat het een conflict is, kunnen we niet meer samen aan het avondmaal." Als we pas van "een conflict" spreken, als een situatie al in de escalatiefase is beland, dan wordt het hanteren van een conflict een stuk lastiger. De feitelijke, inhoudelijke aanleiding is naar de achtergrond verdwenen. Het persoonlijke- en het ideologische aspect speelt een steeds grotere rol. We reageren

Als we zeggen dat het een conflict is, kunnen we niet meer samen aan het avondmaal.

dan vanuit emoties, frustraties en gekwetstheid. Of vanuit waarden over hoe het er aan toe moet gaan in de gemeente, Gods Eer, het gereformeerde erfgoed et cetera. Dat leidt tot het betrekken van stellingen. Tot het over & weer dicteren van voorwaarden: de zaak zit muurvast.

Positie

Een volgend probleem bij conflicten in kerkelijke context komt door de positie van de kerkenraad. Op 19 januari 2009 schreef drs. Elias van Buuren een artikel in het ND: "Dubbelrol rol van kerkenraad bij echtscheiding is schadelijk". Hij vergelijkt de "wereldlijke" rechtspraak met die van het optreden van een kerkenraad. In de wereld worden de functies aanklagen, onderzoeken en rechtspreken gescheiden. In ons kerkelijke systeem vervult de kerkenraad deze drie functies tegelijkertijd. Daarbij concludeert hij dat degene die de kerkenraad het best weet 'te bespelen' als winnaar uit de bus komt.

Dat een kerkenraad aanklaagt, onderzoekt en rechtspreekt, kan er toe leiden dat de raad partij wordt of zo wordt gezien. Als de kerkenraad al geen partij was in het conflict. Dat maakt de situatie niet eenvoudiger te hanteren. Zeker niet als de raad ook nog pastoraat moet verlenen en geacht wordt leiding te geven. Leidinggeven heb ik in eerdere artikelen aangeduid als: "Dingen uitleggen, mensen enthousiast maken, helpen, dingen mogelijk maken, voordoen en het denkwerk vooraf doen."

Drie functies naast de roeping tot pastorale zorg en leidinggeven: het vraagt van de kerkenraad om eerst maar eens "afstand te nemen". Na te denken over de situatie, over op welke mogelijke manier er een beroep ge-

daan wordt op de kerkenraad. Eerst afstand scheppen om dat denkwerk (vooraf) te kunnen doen. Dat denkwerk noemen we ook wel "reflecteren".

Reflecteren

Reflecteren houdt in: "denken over een ervaring of situatie, denken over ons denken en denken over onszelf". Waarom is dat belangrijk? Een conflictueuze situatie in een kerkelijke context – zeker als die al enige tijd bestaat – is complex, onzeker, instabiel, vol waardeconflicten en in zekere zin is elke situatie weer uniek. Dat zijn situaties waarvoor niet één, juiste oplossing voor bestaat. Als je in deze situaties verstandige dingen wilt doen, dan is dat het best te typeren als 'zoekend interveniëren'. In dat zoekend interveniëren, is voortdurende reflectie belangrijk. De paradox is dat terwijl de situatie complexer wordt zodat je reflecterend vermogen

steeds belangrijker wordt, je vermogen tot reflectie juist afneemt door omdat het allemaal zo ingewikkeld wordt. Dan kan het gevoel van machteloos-

heid optreden. Laat je daardoor niet 'lamleggen': het gevoel van machteloosheid is juist een aansporing om de situatie eens goed op een rij te zetten. Te bepalen wat er nu aan de hand is (noem dat een diagnose) en te bepalen wat daarin verstandig is om te doen.

Interventiestrategie

Denkwerk is belangrijk bij het stellen van een diagnose en bij het bepalen van wat nu te doen 'noem dat maar: interventies. Er is een gezegde: 'Als je alleen maar een hamer hebt, is alles een spijker.' Zo kan elke situatie vragen om een eigen aanpak. Wat lastig is, als je alleen maar een hamer hebt. Mediation kan zo'n hamer zijn. Een bruikbare methode, maar niet in elke situatie. Soms biedt media-

Degene die de kerkenraad het best weet 'te bespelen' komt als winnaar uit de bus.

tion op korte termijn een oplossing, terwijl de keuze voor deze vorm op langere termijn de situatie verergert. Ik onderscheid vier strategieën, van waaruit te handelen is bij conflicten:

- **Machtsingreep:** men richt zich vooral op inhoud. Een partij hakt de knoop door en legt zijn beslissing op aan anderen. 'Macht' klinkt niet fijn, maar soms heeft één van de partijen invloed, die ingezet moet worden om de zaak in beweging te krijgen. .
- **Arbitrage:** richt zich ook op inhoud binnen een vooraf vastgestelde procedure. Partijen hebben zich daaraan verbonden, nog voordat het conflict ontstond. Denk maar aan de "geschillenregeling" bij meubelzaken. Kom je er niet uit, dan neem je contact op met de "geschillencommissie".
- **Bemiddeling:** richt zich op inhoud en op proces. Bij 'inhoud' moet je denken aan een compromis. Een bemiddelaar heeft aandacht voor het proces, om een compromis te kunnen bereiken. Een conflict is dan een onderhandeling waarin men moet komen tot een overeenkomst over de punten die hen scheidt
- **Procesbegeleiding:** richt zich alleen op proces. De begeleider concentreert zich op processtappen en schept zo condities waarbinnen partijen zelf aan een oplossing werken. De begeleider richt zich dus niet (of nooit) op inhoud: elke oplossing die voor betrokkenen aanvaardbaar is, is goed.
- **Mediation:** valt onder procesbegeleiding. De mediator richt zich op het proces en niet op inhoud. Een conflict is opgelost, als partijen een oplossing hebben geformuleerd die voor beiden acceptabel is.

Ik ken de effectiviteit van de methode. Maar

soms vraagt een situatie om een inhoudelijke uitspraak. Soms ontstaan conflicten of verergeren conflicten, doordat inhoudelijke uitspraken uitblijven. Als dit het geval is, is mediation minder geschikt – want die richt zich niet op inhoud. Gebrek aan inhoud moet niet gecompenseerd worden door een proces – hoe slim dat proces ook is.

In de casus van Jochem escaleert de situatie, doordat de kerkenraad zich niet uitspreekt

over zijn visie op gemeente zijn in hun context. Hoe die visie zich verhoudt tot "gereformeerd" en "evangelisch". Over of Jochems

prediking wel past binnen deze visie. Op deze inhoudelijke punten zwijgt de raad. Geeft dus geen leiding. Zo ontstaat ruimte voor gemeentelieden om door te gaan op de door hen gekozen weg.

Als je alleen maar een hamer hebt, is alles een spijker.

Pas op de plaats

Conflicten in kerkelijke context zijn weerbarstig en moeizaam te behandelen. Om diverse redenen:

1. Vaak wordt pas over een "conflict" gesproken als de situatie zich in de escalatiefase bevindt
2. In deze escalatiefase verschuift de "zakelijke" aanleiding naar de achtergrond en gaan persoonlijke en ideologische factoren een steeds belangrijker rol spelen. Waardoor nog los van de inhoud, de situatie steeds moeilijker te hanteren is.
3. De positie van de kerkenraad: aanklager, onderzoeker, rechtspreker in één, naast een pastorale begeleidingsrol en soms ook nog partij.
4. De complexiteit van de situatie doet een groot beroep op reflectief vermogen. Wat juist aangetast wordt door de complexiteit en de vaak persoonlijke betrokkenheid van ambtsdragers.

5. Een keuze voor een aanpak die niet altijd recht doet aan verantwoordelijkheden, van bijvoorbeeld de leidinggevende rol van de kerkenraad.

Het 3^e punt gaat over structuur: de positie van de kerkenraad. Van Buuren pleit voor “gekwalificeerde krachten”. Hij doet deze aanbeveling rond huwelijksproblematiek, maar is natuurlijk door te trekken naar een “beroepsinstantie”. Voor het vervolg van dit artikel, richt ik me voor dit moment op aspecten die niet direct een structuuringreep vragen.

Zindelijk denken: meerdere perspectieven

Vier van de genoemde factoren gaan over zorgvuldig observeren en concluderen. In een vorig artikel noemde ik dit “Zindelijk denken”. Hier zie ik dat voor me als een zorgvuldige reflectie op de situatie, het zorgvuldig wegen van problemen en mogelijke oorzaken. Zo kom je tot een zorgvuldige diagnose. Op basis waarvan je een weloverwogen besluit kunt nemen over wat “we” nu gaan doen. In dit hele proces van observeren, interpreteren en concluderen kan een derde goede diensten bewijzen. Zeker als een kerkenraad partij is in een conflict.

Nog even door op het spoor van zindelijk denken: ik kom soms een destructief mono-causaal-denken (dat is denken in termen van één oorzaak): ‘Het is fout gegaan sinds onze Jochem over heiliging ging preken’. De kerkenraad stelt mij onder curatele waardoor ik belemmerd wordt in mijn functioneren’. Dit denken biedt een schijn duidelijkheid: één oorzaak vraagt om één oplossing. Zo werkt het niet. Door dit soort van denken wordt de meest voor de

hand liggende oplossing vaak ook de maatregel, waardoor je het snelst weer in de misère zit ’maar dan wel een spa dieper.

Zindelijk denken is denken vanuit meerdere perspectieven, vanuit meerdere invalshoeken. Om te beginnen bij het stellen van een diagnose: een onderzochte en onderbouwde hypothese.

- Over de samenhangen tussen verschillende verschijnselen die met elkaar de problematische situatie vormen. In het geval van Jochem: hoe verhouden de verschijnselen als klagende gemeenteleden, onbarmhartigheid, excuses, rebellerende catechisanten, afspraken over preken, gebrek aan steun door de kerkenraad zich tot elkaar? Kun je een hypothese formuleren die deze samenhang aangeeft?
- Die richtinggevend is voor het vervolg. Stel dat in de Jochem-casus zo’n diagnose gesteld was, geeft deze diagnose richting aan de verschillende maatregelen die nodig zijn. Ook geeft deze diagnose aan wie deze moet uitvoeren en in welke volgorde.

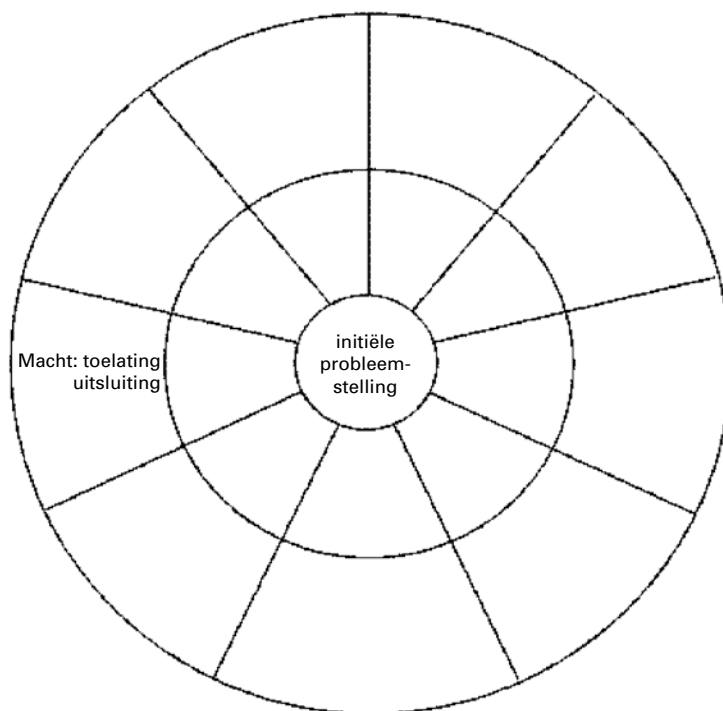
Model

Een model kan je helpen om je zindelijke denken te ordenen, bij het stellen van een diagnose. Je ziet zo’n model in het vervolg.

Gebaseerd op ervaring in complexe, problematische situaties. In principe is het model eenvoudig: de kern bevat een (eerste) probleemstelling. Daarom heen zijn negen perspectieven of invalshoeken beschreven. Van

uit deze invalshoeken bekijk (“bereflecteer”) je de probleemstelling. Je overdenkt daarbij steeds deze vraag “Wat valt er vanuit deze invalshoek te zeggen over de problematiek en het ontstaan daarvan?”

Gebrek aan inhoud moet niet gecompenseerd worden door een proces – hoe slim dat proces ook is.

Het model begint op “twaalf uur” met enkele gezondheidsaspecten. Dan passeren psychische, relationele, economische en juridische aspecten. Tot slot inhoudelijke, theologische aspecten naast ontwikkeling van de situatie en organisatorische gezichtspunten.

Bekijk je probleemstelling vanuit alle perspectieven. Dat levert inzichten op, die je met elkaar kunt verbinden. In elk geval inzichten, van waaruit je jullie 1^e probleemstelling kunt herformuleren. Zo heb je een diagnose gesteld vanuit meerdere perspectieven. De keuze van perspectieven is gebaseerd op al die factoren die conflicten in kerken zo lastig te hanteren maken.

Een complex probleem is meestal niet op te lossen met “korte klappen”, terwijl de neiging daartoe groot is. Over de relatie tussen diagnose & interventie meer in een volgend artikel.

Hayo Wijma is hoofddocent Gemeenteopbouw aan de Academie Theologie. Hij heeft 25 jaar ervaring in het begeleiden van veranderprocessen, waarvan 10 jaar fulltime in kerkelijke context.

Vragen naar aanleiding van dit artikel kunt u mailen aan Hayo Wijma MLD, hwijma@gh-gpc.nl

Bijbel op bezoek

Vastgelopen

Psalm 18: 'God boog zich neer'

Roel Meijer

Iedereen wist wel dat er met Bert iets aan de hand was. Maar wat precies... Het ene moment kon hij de hele wereld aan. Plannen voor ontwikkelingswerk. Een volgend moment helemaal in zichzelf gekeerd. Nauwelijks bereikbaar. Vandaag ga ik bij hem op bezoek. PAAZ heet het hier.

Nee, dat heeft niks met Pasen te maken. PAAZ betekent: psychiatrische afdeling van een algemeen ziekenhuis. Daar is Bert terecht gekomen nu het opnieuw fout ging. Twee jaar zelfstandig gewoond. Dat was een hele klus voor hem na jaren opname. Nu is het opnieuw mis. Overdosis medicijnen.

Waar begin je als je zo'n boom van een kerel op een plastic stoeltje ziet zitten? Ellebogen op z'n knieën. Hoofd hangt tussen z'n schouders. Elke evangelische gedachte lijkt misplaatst. Ketst af op een blik die wel zou willen, maar niet meer kan geloven. Zo zegt hij.

Verhaal

Ik vraag Bert naar wat hij vanmorgen meegemaakt heeft. En of er vanavond nog iets te doen is. Veel verder wil ik, en kan hij niet kijken. Blijven leven is al haast een te grote opgave voor hem. Geloof ik echt nog dat God een plan met hem heeft? Gelooft Bert het zelf nog?

'Bert, ik wil je een verhaal vertellen. Over een man, lang geleden. Iemand die ook tot op de bodem in de shit zat. Vaak door z'n eigen schuld. David. Ik vraag je niet direct om te geloven, maar wil je met me meekijken?'

'David in Psalm 18: de banden van de dood om z'n leven. Angst. Schreeuwen naar God om hulp. Je schreeuwt je schor. Het helpt allemaal niks. Op de bodem ligt maar één ver-

langen: rust. Een fikse handvol pillen, over en uit.'

Vastgepakt

'Maar God schoof voor David de hemel open. Hij greep David vast. Op momenten dat hij het niet meer zag zitten. God pakte hem vast. Zou jij dat willen?'

Woorden zijn te veel voor Bert. In z'n ogen verandert wel iets. Verlangen? Contact? Toch ergens iets van geloof? Ik weet het niet. 'Bert, zal ik met je of voor je bidden?' 'Bid maar voor me, straks als je thuis bent.'

Praktische tips:

- Iemand met psychische problemen is (meestal) niet verstandelijk gehandicapt: blijf 'op nivo' met hem of haar praten!
- Echtheid in het contact is ongelofelijk belangrijk: geef niet een stukje van je tijd, maar geef jezelf.
- Geloof is niet maakbaar of programmeerbaar. Voor het gevoel kan het echt weg zijn. Blijf vertrouwen op Gods trouw.
- Samen kijken naar voorbeelden in de Bijbel geeft soms meer ruimte dan 'recht-op-de-man-af'-vragen.
- Bidden met of bidden voor: laat iemand in zijn waarde, ook als hij/zij nu liever niet wil bidden.

Diaconaal Steunpunt

Het stokje doorgeven

Inwerken: geen luxe maar noodzaak!

Derk Jan Poel

Als opvolger van Dirk-Albert Prins hebben voor mij de afgelopen maanden vooral in het teken gestaan van het inwerken op het Diaconaal Steunpunt (DS). Heel erg leuk en uitdagend want er komen veel nieuwe dingen op je af. Het diaconale veld is erg breed en kent vele facetten. Een grote diversiteit aan onderwerpen passeerde in korte tijd de revue: van de Bijbelse notities over dienen tot aan het bestellen van collectezakken. En meerdere keren realiseerde ik me hoe goed het was dat ik nog een periode kon optrekken met mijn voorganger Dirk-Albert Prins.

Deze periode van overlap was allereerst natuurlijk goed voor mij persoonlijk. Zo kon ik rustig groeien in mijn nieuwe functie. Er was iemand die met mij mee keek, mij ondersteunde en richting gaf en er zo mee voor zorgde dat de tent bleef draaien. Langzaam maar zeker trok hij zich stukje bij beetje terug totdat hij alleen nog op de achtergrond aanwezig was en uiteindelijk het stokje helemaal overdroeg.

Daarnaast was het zeker ook goed voor u. Want zo bleef de dienstverlening van het DS op peil. Ik had er niet aan moeten denken wat er gebeurd zou zijn als de overdracht in 1 of 2 avonden had plaats gevonden. Waarom moeten zoveel diakenen in het land het daar dan wel mee doen? Inwerken is geen luxe maar een noodzaak voor het serieus uitvoeren van je ambtswerk.

Inwerken nodig

Jaarlijks worden er in onze kerken nieuwe diakenen gekozen. Steeds vaker zijn het jonge mannen soms zonder enige ambtservaring. En ook als die ervaring er uit een vorige ambtsperiode wel is, dan kan er in een periode dusdanig veel veranderen dat bepaalde zaken

niet (meer) bekend zijn. Reden genoeg dus om aandacht te besteden aan het systematisch inwerken en begeleiden van nieuwe diakenen. Die noodzaak wordt door diakenen zelf nog eens bevestigd in een peiling die gehouden is onder bezoekers van de website van het DS. Op de vraag of aandacht voor inwerken van nieuwe diakenen nodig is, reageerden 114 van de 118 personen met 'Ja' als antwoord!

Nog steeds veel onduidelijkheid

In onze kerk bestaat nog steeds onduidelijkheid over het ambt van diaken. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de vragen die we zoal binnen krijgen op het DS. Het blijkt ook uit de reacties op toerustingsavonden. En dat beeld wordt nog eens onderbouwd door het rapport "Leiding geven aan liefdewerk" dat recentelijk is verschenen.

Wat doet een diaken nu precies? Waarin verschilt zijn werk van dat van een ouderling? Wat is de rol van een gemeentelid? Bestaat het werk van de diakenen uit meer dan collectelopen en financiële nood oplossen?

Met zoveel onduidelijkheid is het onbegrijpelijk er vanuit te gaan dat een nieuwe diaken het allemaal wel weet. De kans is dan groot dat hij met een verkeerd of onvolledig beeld aan zijn taak begint. Hier ligt dus een belangrijke taak voor de hele kerkenraad en in het bijzonder

de zittende diakenen. Neem bewust de tijd om nieuwe diakenen bij te praten over hun ambt en wat er van hen wordt verwacht.

Inwerkavond voor nieuwe ambtsdragers

Dit geldt natuurlijk niet alleen voor nieuwe diakenen, maar ook voor nieuwe ouderlingen. Plan daarom samen met de kerkenraad een inwerk avond voor alle nieuwe ambtsdragers. De ouderling en de diaken zijn geen solisten, maar maken deel uit van een groter team dat samen aan het werk is in de gemeente van Christus. Daarbij zullen ze, als het goed is, elkaar vaak tegenkomen en elkaars werk versterken en ondersteunen. Bovendien heeft de kerkenraad, als het goed is, al een koers ingezet. Het is belangrijk dat nieuwe ambtsdragers hierbij aansluiten. Dat vraagt voorlichting en inwerken.

Op zo'n avond kunnen bijvoorbeeld de volgende zaken aan de orde komen (deze lijst is niet uitputtend):

- Wat is de visie van de kerkelijke gemeente (waar willen we heen)
- Hoe werkt de kerkenraad (vergaderstructuur, gewoonten, etc)
- Het (samen)werken in wijkteams (diaken, ouderling, predikant, zusterhulp, wijkcoördinatoren)

Inwerken van nieuwe diakenen

Vervolgens kun je als diaconie een eigen inwerkavond plannen om specifieke diaconale zaken te bespreken. Maak in ieder geval werk van:

- Het beleidsplan (kijk op de DS-site voor meer info als er nog geen beleidsplan is); waar willen we over een aantal jaar staan met de diaconale gemeente?
- Het jaarplan dat is afgeleid van het beleidsplan; waar gaan we het komende jaar specifiek aan werken?

- Het huisbezoek:
 - Het doel (inventariseren gaven, toerusten en opwekken, informeren naar nood)
 - Het huisbezoek
 - Hoe voer je een gesprek
 - Plaats van gebed en bijbellezen
 - Bezoeken plannen
 - Inhoud van de gesprekken
 - Rapportage op de vergadering
- De diaconie vergadering. Denk daarbij aan punten als:
 - Plaats van gebed en bijbellezen
 - Rapportage bezoeken
 - Jaarrooster
 - Taakverdeling en gemaakte afspraken
 - Contactpersonen
- De liturgie – zondagse eredienst en de plek van diakenen daarin; een diaken is meer dan de man die 's zondags met de collectezak loopt!

Hier kun je ook elke nieuwe diaken een aantal suggesties meegeven waarmee hij zich verder kan inlezen.

Overdracht van de wijk

Vanzelfsprekend is het nodig dat de nieuwe wijkdiaken contact heeft met zijn voorganger om de wijk over te dragen. Dingen die daarbij aan de orde moeten komen zijn

bijvoorbeeld:

- Wat speelt er in de wijk?
 - Wat is er gedaan in de afgelopen periode?
 - Wat ging goed/fout?
 - Hoe om te gaan met privacy
- Vertrouwelijkheid is belangrijk. Maar continuïteit ook. Vraag gemeentelieden of je bepaalde zaken mag rapporteren, zodat de nieuwe diaken niet op nul begint. Ga desnoods samen naar een adres voor overdracht. De 'oude' diaken mag genieten van een periode met meer rust. Maar daarmee is hij niet

twee jaar uitgeschakeld. Hij blijft natuurlijk onderdeel van de diaconale gemeente, het lichaam van Christus. Het zou mooi zijn als de aftredende diaken bereid is tot een periode van 'schaduwdraaien en reflecteren'. Dit kan het werk zeker ten goede komen!

Werken met een mentor

Zoals gezegd zitten veel diakenen in hun eerste periode. Nog regelmatig gebeurt het dat een ervaren diakenen wordt gekozen als ouderling. Daar valt veel over te zeggen, maar dat is wellicht stof voor een volgend artikel. We kunnen in elk geval constateren dat het daardoor moeilijk wordt om het niveau van kennis en ervaring op peil te houden binnen de diaconie. Zou dit misschien ook een oorzaak kunnen zijn van de eerder genoemde onduidelijkheid rondom het ambt van diaken?

Eén van de mogelijkheden om een doorgaande lijn in het diaconale werk te realiseren, is het aanstellen van een coach of mentor. Zo kan een ervaren diaken de jongere en minder ervaren diaken in zijn werkzaamheden begeleiden. In verschillende diaconieën bestaat al de situatie waarin een ervaren diaken nog een jaar lang betrokken blijft achter de schermen om zo de nieuwelingen te begeleiden. Een goede manier om de opgebouwde kennis en ervaring te benutten. Zo blijven ook de gaven van de afgetreden diaken beschikbaar voor de gemeente. Het lijkt me een mooie klus voor ervaren diakenen omdat zo hun gaven beschikbaar blijven voor de gemeente terwijl de belasting een stuk minder zwaar is. Want het coachen kost minder tijd en daarnaast ligt de verantwoordelijkheid voor het diaconale werk in de eerste plaats bij de zittende diaken en de diaconie.

Niet vanzelf

Maar mentorschap moet je wel bewust ondersteunen. De kans dat het uit zichzelf tot stand komt is niet zo groot. Dus neem dit mee in een stukje beleid voor de toekomst!

Werkwijze

Hoe werkt dit nu in de praktijk. Hieronder een aantal punten die van daarbij van belang zijn:

- De externe coach ondertekent een formulier van zwijgplicht
- Er is intensieve aandacht voor startende diakenen (zie inwerkregelingen op DS site)
- 1e halfjaar intensief begeleiden, daarna afbouwen en zelfstandigheid stimuleren
- Voer met iedere diaken twee coaching gesprekken per jaar ter stimulans en advisering
- Punten die veel ter sprake komen kunnen worden voorbereid om ter vergadering te bespreken

Tot slot

Een goede overdracht en inwerkplan blijven van groot belang om de diaken voor te bereiden op het ambt. Ook wanneer een mentor wordt aangesteld. Op de website van DS zijn hiervoor diverse documenten beschikbaar, aangeleverd door diaconieën uit het land. Geschreven vanuit de praktijk, bedoeld om te worden gebruikt. Doe er dus uw voordeel mee.

En natuurlijk kan het toerustingsaanbod vanuit het DS een belangrijke rol spelen. Het DS informeert alle diaconieën via e-mail, nieuwsbrief en Dienst over het nieuwe toerustingsaanbod. Zorg er dus voor dat uw nieuwe diakenen op de hoogte zijn en stimuleer ze om hier aan deel te nemen.

Inwerken is geen luxe maar een noodzaak voor het serieus uitvoeren van je ambtswerk.

Diaconaal Steunpunt

Wetenswaardigheden

Derk Jan Poel

Het einde van het seizoen is in zicht. Misschien voelt het wel als de spreekwoordelijke laatste loodjes. Toch hoop ik dat er nog wat energie over is voor de 'eindsprint'. En dat die energie dan ook wordt gebruikt om de gemeente op te wekken tot het volgen van Christus in het dienen van elkaar en de samenleving. Zodat het diaconale werk mag worden gedragen door vele handen. Op deze pagina vindt u nog een aantal wetenswaardigheden die van belang zijn voor een goede afronding van het lopende seizoen en een goede start van het komende seizoen.

Oriëntatiebijeenkomsten

Op 19 mei jl. organiseerde het Diaconaal Steunpunt een succesvolle oriëntatieavond in Zwolle. De eerste in een nieuwe reeks bijeenkomsten. Na Zwolle, Groningen (2 juni) en Ridderkerk (9 juni) zal de reeks na de zomer worden vervolgd met een aantal regiobijeenkomsten in het hele land.

“Een mooie avond, ik heb een ander beeld gekregen van diaconaat.”

“Bedankt, ik heb veel opgestoken en ben erg bemoedigd.”

“Ga zo door! Richt je niet alleen op nieuwe diakenen, zo’n opfrisavond kan nooit kwaad voor ‘ervaren’ diakenen.”

Zomaar drie reacties van deelnemers aan de oriëntatiebijeenkomst in Zwolle. Met een opkomst van 26 diakenen was dit een mooie start van een nieuwe serie oriëntatiebijeenkomsten.

We hebben gesproken over diaconaat als zaak van je hart, over de achtergrond van het diaconaat vanuit de Bijbel, over de diaconale gemeente en over je plek als diaken binnen die diaconale gemeente. Ook het huisbezoek is uitgebreid aan bod geweest. Kortom, veel boeiende en leerzame onderwerpen die heel belangrijk zijn voor elke diaken! Deze avonden zijn dan ook uitermate geschikt voor nieuwe diakenen, maar ook voor de meer ervaren diaken is het een prima manier om een beetje opgefrist te worden.

Het kan zijn dat u niet bij één van de drie genoemde avonden aanwezig kon zijn. Dan is het goed te weten dat na de zomervakantie nog een aantal oriëntatiebijeenkomsten worden gepland. De data en de locaties volgen zo spoedig mogelijk, dus houd de DS-website en de e-mail in de gaten!

CDC 2009

De CDC vindt dit jaar plaats aan het begin van het nieuwe seizoen en wel op zaterdag 26

september. Reserveer deze datum alvast in uw agenda!

Als thema is dit jaar gekozen voor 'verslaving'. Een complex onderwerp. Een breed onderwerp ook, want er zijn heel veel soorten verslaving. Van de bekende alcohol- en gokverslaving tot de nieuwere chat-, game- en internetverslaving. En niet te vergeten de seksverslaving waarop nog vaak een taboe rust.

Verslaving is een onderwerp dat relevant is voor veel diakenen omdat ze er in hun ambtswerk mee in aanraking (zullen) komen. En hoe ga je daar dan mee om? Wat doe je wel en wat doe je niet? Hoe kun je de directe omge-

ving van de verslaafde ondersteunen? Over dit soort vragen willen we samen verder doorpraten en van elkaar leren. Zodat u als diaken beter bent toegerust en voorbereid.

Dus tot ziens op zaterdag 26 september. U komt toch zeker ook?!
(De definitieve locatie en tijden volgen nog.)

Adresgegevens

Diaconaal Steunpunt

www.diaconaalsteunpunt.nl

diaconia@gbouw.nl

Tel. 038-4270480

Postbus 499

8000 AL Zwolle

Telef. avondsprekuur
dinsdag 19.00-20.00 uur
ook via 038-4270480

Bezoekadres

Burg. Vos de Waelstr. 2

Fax 038-4270401

Diaconaal consultant

Derk Jan Poel

